

Het leven is als een gedachte

Meer dan driehonderd lentes op Kolderveen

Colofon

ISBN: 978 94 6365 288 9

1e druk 2020

© 2020, Pauline Kastelijn

Exemplaren zijn te bestellen via de boekhandel
of rechtstreeks bij de uitgeverij:

Uitgeverij Elikser

Ossekop 4

8911 LE Leeuwarden

www.elikser.nl

Vormgeving binnenwerk en omslag: Evelien Veenstra

Tekening omslag: Maarten 't Hart

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op wat voor wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de auteur en de uitgeverij.

This book may not be reproduced by print, photoprint, microfilm or any other means, without written permission from the author and the publisher.

Het leven is als een gedachte

Meer dan driehonderd lentes op Kolderveen

FAMILIEROMAN

Pauline Kastelijn

 Elikser
UITGEVERIJ

“Want duizend jaren zijn in Uw ogen als de dag van gisteren [...] wij brengen onze jaren door als een gedachte.”

Inhoud

Inleiding	9
Voorwoord	11
Familieoverzicht	13
1. Hoop op winst	15
2. Als de vlier bloeit	26
3. De teerling is geworpen	38
4. Morgenschemering	49
5. Saamhorig zijn	62
6. Wees geduldig de wereld is zo groot	68
7. Licht en schaduw	81
8. Gedachten	96
9. Noordoosterstorm	112
10. Onbeschreven bladen	121
11. De nevelen voorbij	134
12. Grenzen vervagen	150
13. Tijden veranderen	162
14. Werk zonder werker	173
15. Vreugde en verdriet	187
16. Droom en werkelijkheid	198
17. Weer grenzen in zicht	207
18. Water en vuur	217
19. Niet oud maar jong	228
20. Donkere wolken	233
21. Veranderingen	243
22. Het tij keert	252
23. Burgers van Meppel	261
24. Een regenboog in de morgen	272
25. Nog geen democratie	286
26. Volk van Drenthe	295
27. De Bataafse Republiek	307

28.	Van Bataafse Republiek naar Bataafs Gemenebest	317
29.	De Landschap wordt provincie Drenthe	329
30.	In rouw gedompeld	341
31.	Tijd van komen en gaan	347
	Verantwoording en bronnen	353

Inleiding

Wat u hier gaat lezen, is een bijzondere vertelling over een van oorsprong Hollandse boerenfamilie die enkele jaren na het einde van de Tachtigjarige Oorlog haar heil in het verre en deels nog onontgonnen Drenthe gaat zoeken. De hoeve die het gezin van Hendrik Arents Huijsman achter zich laat, bevindt zich in een omgeving – bij het riviertje de Vlist – die ruim 130 jaar later landelijke en zelfs Europese bekendheid zal krijgen als prinses Wilhelmina van Pruisen door het Goudse vrijkorps onder leiding van Cornelis Joan de Lange van Wijngaerden wordt tegengehouden. Op hun tocht naar het noorden passeren de Huijsmans onder meer de Westhaven in Gouda, waar De Lange van Wijngaerden later zowel geboren zal worden als zijn chique regentenwoning zal hebben, en andere plaatsen waarvan ons thans bekend is dat hij er is geweest.

Maar het is toch vooral een bijzondere vertelling omdat de schrijfster haar personages zo realistisch neerzet, in hun historische context en in hun sociale omgeving, dat je als lezer als vanzelf in het verhaal meegaat. Zij heeft zich niet alleen goed gedocumenteerd wat de bewoners van de boerderij in Kolderveen betreft, maar ook grondig verdiept in de algemene en lokale geschiedenis, en in de mentaliteit van de mensen in die voorbije eeuwen. Je leert de opeenvolgende generaties kennen die de nieuwe boerderij bevolken. Je leert ze waarderen en begrijpen, je denkt en voelt als het ware met hen mee, en als de werkelijke mensen die hier beschreven worden het zouden lezen, is de kans vrij groot dat ze zichzelf goed tot zeer goed in de schets van hun personage zouden herkennen. Natuurlijk, het heet een familieroman te zijn, dus in de categorie fictie thuis te horen. Maar het is tevens een historische roman die ongetwijfeld dicht tegen de realiteit aan schuurt.

Wat de vertelling voor veel lezers ook bijzonder zal maken, is het perspectief. We lopen niet door ruim drie eeuwen van onze ge-

schiedenis heen aan de hand van de geagiteerde stedeling of zelfs rijke regent in Holland, maar aan die van rustige, op het ritme van de seizoenen levende en elkaar opvolgende boerendynastieën in Drenthe. De gruwelmoord op de gebroeders De Witt in Den Haag dringt hier wel door, maar is en klinkt toch verder weg dan het oorlogsgeweld dat door Bommen Berend tegen Coevorden wordt ontketend. Zaaïen en oogsten, turf steken en afvoeren, naar de markt gaan om oogst en levende have te verkopen of anderszins zaken te doen, vanuit Zwartsuis naar Amsterdam varen en terug, en hopen dat je onderweg niet in een storm terechtkomt. Dat zijn de ingrediënten in het dagelijks leven van deze mensen. Ook zij ontkomen niet aan burgertwisten en handelsproblemen, elementen van de ‘hogere politiek’, wanneer deze hun contreien bereiken dan wel hen beletten in hun negotie. Ook zij krijgen hun portie malheur door ziekte, vroegtijdige kindersterfte, ongeluk en tegenslag. Maar zij hebben hier geen enkele invloed op, en weten dat maar al te goed. Zij nemen het leven, noodgedwongen, zoals het komt.

De schrijfster heeft een mooi, tegelijk warm menselijk en historisch interessant boek geschreven dat het verdient om gelezen te worden. Het enige dat ik betreur, is dat zij de totstandkoming en het uiteindelijke resultaat van haar noeste speur- en schrijfwerk, zoals u dat nu in handen hebt, niet meer heeft mogen meemaken. Ikzelf ben in elk geval blij dat dit boek er desondanks is gekomen en ik verwacht dat u dat na lezing van de volgende pagina’s met me eens zult zijn.

Jean-Philippe van der Zwaluw
Rijswijk, september 2020

Voorwoord

Het verhaal in dit boek is gesitueerd rond een ruim driehonderdvijftig jaar oude boerderij, een rijksmonument. In deze periode is er qua interieur en exterieur aan deze boerderij vrijwel niets veranderd omdat de boerderij steeds bewoond is gebleven door leden van een en dezelfde familie die elkaar in de tijd opvolgen.

Op de volgende pagina treft u een stamboom aan: de familiegegevens onder het kopje Hasselt (voorheen Haastrecht) boven de streep in het familieoverzicht zijn schimmig en worden daardoor meer of minder fictief. Dit geldt ook voor het blokje rechts onder het kopje Hasselt en het kopje Zwartsluis links van de middenkolom - met uitzondering van de naam Hendrik *1678 bij wie een pijltje staat naar de middenkolom onder het kopje Kolderveen. Alle namen alsmede doop- en huwelijksgegevens zijn terug te vinden in de kerkelijke administratie van de Nederlands Hervormde kerk, Kolderveen-Dinxterveen en na 1811 in de Burgerlijke Stand.

Hendrik Arents Huysman en zijn vrouw Jantien Roelofs Schrijver zijn ook de eerste bewoners van de boerderij. Hun huwelijk blijft kinderloos. Ook de gegevens van Jan Hendriks Gold zijn ontleend aan de kerkadministratie en de Burgerlijke Stand, evenals die in het blokje rechtsonder in dit familieoverzicht.

Met de gegevens uit de kerkadministratie, de Burgerlijke Stand en een familiedossier dat in het Drents archief in Assen ligt, heb ik gepoogd de familieleden een 'gezicht' te geven dat de tijdsgeest in hun denken en doen weerspiegelt.

In de laatste maanden, tijdens de afronding van dit boek, kreeg ik gezondheidsproblemen en werd een chemokuur gestart om de ziekte te onderdrukken. Dit is niet gelukt.

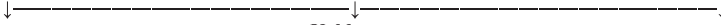
Na uitbehandeld te zijn voor een buikprobleem en lymfeklierkan-

ker zit ik nu in een palliatief traject waarvan het ongewis is hoe lang dit kan worden opgerekt.

Bij deze wil ik mijn schrijfleraar Theo de Jong bedanken voor zijn prettige manier van lesgeven en zijn vrouw Hetty de Groen voor haar steun en medeleven bij de opzet van dit boek. Anita Kastelijn bedankt voor je taal- en schrijfadviezen en Bianca Boer hartelijk dank voor het commentaar op verschillende facetten bij de uitwerkingen van de karakters van een aantal personages. Ik wil verder mijn dank uitspreken voor de bereidheid van Leon, zoon van Frans, om de begeleiding en de contacten van mij over te nemen. In het bijzonder wil ik mijn partner, Frans ter Schure, bedanken voor zijn zichtbare en onzichtbare steun rond het schrijfproces.

Hasselt (v/h Haastrecht)

Arent Jacobs Huijsman *1617 †1701
X 1643
Maria Gerrits Bouman *1621 †1703

Kolderveen

Zwartsluis
Jacob Arents Huijsman *1645 †1686
X 1672
Marchien Jans Ziel *1648 †1678
Arent *1674, **Hendrik *1678** →
XX 1683
Grietje Douwes *1657 †1735
Marchien *1685

Hendrik Arents Huijsman *1647 †1716
X 1674
Jantien Roeloffs Stuijver *1651 †1718
Hendrik Jacobs Huijsman *1678 †1753
X 1707
Hendrikje Everts Beens *1677 †1710
(Weduwe van Geert Gerrijts)
Jacob * 1710

Hasselt

Gijsbert Arents Huijsman *1649 †1729
X 1675
Klaziëna Wessels *1645 †1734
Maria *1677, Arent *1679, Wessel *1680

XX 1720

Stijntje Martens Woltman *1681 †1763
Hendrikje*1721, Albertje*1723, Marten*1725

Jacob Hendriks Huijsman *1710 †1763
X 1735

Hendrikje Jans *1713 †1797
Hendrik *1736†, Hendrikje*1737,
Reijntjen *1739†, Marrigje*1741†, Reijntjen*1743,
Lammigje*1745, **Marchien*1753**

Marchien Jacobs Huijsman *1753 †1809
X 1780

Hendrik Arents Gold *1751 †1830
Janna * 1781 †1790, Jacob * 1782 †1828
Arend *1785†, Arend *1786†, Arend *1789†

Naar nieuwe molen a/d Oostergrift

Jan Hendriks Gold *1792 †1836 ←
X 1816

XX 1814

Jentien Jans Rodermond *1793 †1872
Hendrik 1827-1829, Hendrikje 1822-1882
Marrechien 1817-1862, Jan 1824-1827
Janna 1832-1878,

Lutien Harms van den Berg *1772 †1851
(Weduwe van Thijs Pieters van Urk, 4 kind.)
Marchien 18, Pieter 15, Thijs 10, **Annijge 7**

Annijge van Urk *1807 †1888
X 1830

Harm Geerts Boxem *1802 †1884
Margje 1831-1894, Lutie 1832-1913, **Neeltje** →
Thijs Geert 1837-1915, Gezina 1839-1915,
Geertje 1843-1914, Jantje 1846-1925,
Geert 1849-1926, Hendrikje 1853-1931

Naar Kolderveense Bovenboer

Neeltje Boxem *1834 †1918
X 1866

Albert Kok *1830 †1914
Femmigje*1868, Annigje*1869, Harmina*1875,
↓ **Harbartha*1877** en Hilligje*1878

Femmigje Kok * 1868 †1965 (ongehuwd) ←
wordt in 1931 eigenaar van de boerderij, neef
Klaas Rumph *1900 †1980 ←

Willem Rumph *1877 †1959
Gerhardus*1906, Alberdina*1908,
Albert* 1910, Jacob*(?), Geesje *(?)

Grietje Flinkert *1905 †1974
worden medebewoners en voeren het bedrijf,
het eigendomsrecht gaat in 1965 op hen over.
In 1967 verhuist het gezin Rumph naar een
andere boerderij. Het land wordt verkaveld,
de boerderij Kolderveen 24 wordt gerestau-
reerd en daarna door "vreemden" bewoond.

Hoofdstuk 1

Hoop op winst

Het is nog vroeg in het voorjaar van 1654. In dit jaar wordt Cornelia geboren, het dochtertje van Rembrandt van Rijn en Hendrickje Stoffels, *Lucifer* van Vondel uitgegeven en werkt Christiaan Huygens aan de ontwikkeling van zijn slingeruurwerk. De Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden is, behalve de drie noordelijke provincies, stadhoudersloos en hopeloos verdeeld door de tegenstellingen tussen de Staats- en de Oranjegezinden. Langs het veenriviertje De Vlist, dat uitmondt in de Hollandse IJssel, staat de hoeve met de naam “Agt is meer dan Duijzend”. Als u zich achter een van de zware gebinten in de stal zou kunnen verschuilen, dan ziet u in het flakkerende licht van de kaars in zijn lantaarn de boer lopen. Het is Arent Jacobs Huijsman.

Tussen een verzameling werktuigen blijft hij stilstaan, strijkt voorzichtig over de met lijnolie opgewreven boom van een oude ploeg waarvan de ploegscharen glimmen in het vage kaarslicht. Al het land rond de hoeve waarvan zijn grootvader en vader door de jaren heen de turf hebben afgegraven, is met déze ploeg omgewerkt tot vruchtbaar weiland. Arent loopt langzaam verder, langs uitgestalde gebruiksgoederen, gereedschappen en meubilair. Hij pakt een bezem en veegt de restjes hooi, die nog op de deel liggen, in de goot voor de koeien. De koeien lijken wat onrustig. Zouden ze aanvoelen dat er veranderingen op til zijn? Bij zijn paarden blijft Arent lange tijd staan. Het lijkt wel alsof hij zachtjes tegen hen praat terwijl hij ze beurtelings op de hals klopt. Hij veegt met een van zijn mouwen langs zijn gezicht, pakt de lantaarn van de lemen vloer en loopt naar de deur van het woongedeelte. U ziet hem de lantaarn uitblazen en hoort de klink waarmee hij de deur open- en weer dichtdoet.

Arent komt binnen, pakt een stoel en gaat aan de tafel tegenover zijn vrouw Maria zitten. Het is stil in de kamer, de avondschemering omlijst hun gestalten met de roze gloed van vlammetjes die nog hun best doen in het langzaam uitdovende haardvuur. Dit versluiserende avondlicht en de bewegelijke vlammetjes werpen zachte schaduwen op de witgekalkte muren. De deuren van een van de bedsteden staan op een klein kiertje. In deze bedstee slapen hun kinderen, drie jongetjes van negen, zeven en vijf jaar oud. Voor hen op de tafel ligt een groot blad papier, het is een aanplakbiljet. Afgelopen zondag heeft de dominee het voorgelezen bij de kerkespraak in hun kerk in Haastrecht en er zijn ook biljetten aangeplakt in de herbergen bij de markten van Gouda, Bodegraven, Woerden en Schoonhoven.

VRYWILLIGE VERKOPINGE
TE
H A A S T R E C H T
VAN
LEVENDE HAVE
BOER, BOUW, VEENGEREEDSCHAPPEN
EN
MEUBILAIRE GOEDEREN

Op Dinsdag den 15 april 1654

ARENT JACOBS HUIJSMAN te Haastrecht

Is van voornemens/ ten overstaan van Schout en Schepenen van Haastrecht, aan de meestbiedende of hoogstmijnende/ te doen Veilen en Verkopen:

17 Koeijen, die Gekalft hebben of nog op Kalven staan, 4 VaarKoeien, 4 Pinken, 2 Paarden die gelijks Tand zijn. Een alderbeste Smalwielde Wagen met zwaar beslag en tweepaar Leeren. Een blokwielde Wagen met beslag. Een extra beste mooie Chais Wagen en Chaistuigen met hoofdstellen. Een alderbeste Ysslee. Kruiwagens. Boer-, Bouw- en Veen-gereedschappen. Een partij Hordens en Bomen. Een grote partij droog brandhout. Een dito partij groen Brandhout. Een partij hordelatten. Thuinrijs en staken. Een karn met zijn trij en 4 yzere Hoepels, 2 yzere Ooren, Melk Emmers met beslag, kuipen en staren, Vringtobbe met beslag, Vringstoele, Vringbakken, Pekelbakken en Pekel-tobben. Een partij Kaasplanken, Staanders en Schragen.

Verders een grote partij Meubilaire Goederen, bestaande uit diverse Beddens met hun toebehoren, Kasten, Kisten, Stoelen, Tafels, Koper, waaronder Broeiketels, Tin, Yzer en Aardewerk en verder alles wat tot een imboedel behoort en verder te voorschijn zal worden gebracht.

Iemand daar gading in hebbende die kome op Dinsdag 15 april 1654, des 'sMorgens om 9 Uuren precies, ter plaatse daar de goederen zijn en de Verkoping geschied/ aanhore de Conditien en doe in het kopen zijn voordeel.

Zegt het Voort.

Te Gouda, bij Bouckhoven, Boekdrukker

Morgen is het boelhuis, dan wordt de hoeve met het land, het vee en alle daarbij behorende goederen in het openbaar verkocht. Arent en Maria staan op een keerpunt in hun leven. Een weg terug is er niet meer, hun blik is gericht op hun nieuwe toekomst, ver weg in de Kop van Overijssel.

In de stilte en het warme schemerlicht kijken ze elkaar met een vragende en toch hoopvolle blik in hun ogen aan. Arent pakt Maria's handen vast, knijpt er zachtjes in en zegt met een onvaste stem: 'Ja, morgen is het zover. Kom, we gaan naar bed, 't is weer vroeg dag.' Hij staat op en slaat zijn armen om haar heen, Maria slikt, tranen wellen op, Arents woorden klinken zo hol in de kamer die op de tafel en de stoelen na leeg is. Ze kleden zich uit en stappen in hun bedstee. Het aanplakbiljet ligt nog steeds op tafel.

Veel vroeger dan anders staat Arent op. Terwijl hij zijn kleren aantrekt, gaan zijn ogen naar de tafel met het aanplakbiljet, vandaag, boelhuis. Hij knoopt zijn wambuis dicht, zet zijn pet op en gaat naar de deel. Ook de beide knechten zijn vroeger dan anders. Arent wenst hen goedemorgen en de mannen pakken, net als hij, hun melkgerei en beginnen met het melken van de koeien. Arents hoofd rust tegen de flank van een koe, het monotone geluid van de melk die de emmer vult, de warmte en de geur ervan maken hem van binnen rustiger. Een gevoel van hoop en vertrouwen stroomt er door hem heen. Ja, het besluit om in het verre Overijssel een nieuw bestaan te beginnen is goed, al is het nu moeilijk om alles waarmee je vergroeid bent, achter je te laten.

Maar in de turfwinning zit nu eenmaal veel meer toekomst dan in de veeteelt. De vraag naar turf is groot. Het is de brandstof voor de stedelijke bevolking en alle nijverheid waarbij vuur te pas komt. Hier, in Holland, worden de laagveengebieden al eeuwenlang massaal afgegraven. Steeds meer is men overgegaan op het vervenen met de baggerbeugel, waarmee het veen tot op de kleibodem, soms wel acht meter diep, wordt opgebaggerd. Weiden

en akkers veranderen in watervlakten die “plassen” worden genoemd. Hij ziet, net als zijn vrouw, hier geen boerentoeekomst voor zijn zoons. De belastingdruk neemt alsmaar toe, het nog te vervenen land wordt steeds schaarser en het vergunningenstelsel ingewikkelder.

Gisteren heeft Maria haar laatste kaas gemaakt en deze melk gaat naar de bureu. Na het melken worden de tobbe en de emmers schoongemaakt, genummerd en bij de te veilen goederen gezet. De koeien worden net als het jongvee en de paarden geborsteld en krijgen ook een nummer.

Het is amper acht uur en het eerste boelhuisvolk komt de dam al over. Een bonte verzameling mensen. Sommigen met schrijfgerei die serieus zaken willen doen en mensen die een boelhuis als een verzetje zien. Ze komen allemaal uit de buurt of van verder weg. Uitdragers uit de stad, veekooplui en veel jongvolk dat een boelhuis als een ontmoetingsplek ziet en plezier wil maken. Op een boelhuis wordt veel gedronken, een knecht van herberg “De Keyser” uit Haastrecht is er met de jeneverwagen, een klein karretje waarop een vaatje jenever is bevestigd. De veiling wordt op het grote erf achter de hoeve gehouden. De afslager heeft een kist als podium en voor hem staat een omgekeerde ton met de hamer. De schout en de schepenen gaan op de stoelen zitten die erachter staan en de schrijver heeft een tafeltje tot zijn beschikking. Om precies negen uur leest de afslager vanaf een gezegeld papier de “Conditien” voor. Deze gaan over het berekenen van de kooppenningen, de verrekening van onkosten en opcenten, de wijze van betalen, strijkgeld en afhaalverplichting. Het eerst komen goederen zoals meubels en gereedschappen onder de hamer.

Terwijl hun vader de afslager gespannen volgt en op diens aanwijzingen hand- en spandiensten verricht, vermaken de twee oudste kinderen, Jacob van negen en Hendrik van zeven jaar oud, zich opperbest tussen het boelhuisvolk. De jongste, Gijsbert van vijf, is vanmorgen al vroeg met zijn moeder naar de bureu gegaan. Het

is traditie dat de buren de Schout en de Schepenen, de afslager, de schrijver en de boer met zijn gezin die het boelhuis houdt, uitnodigen voor het middagmaal. Na het eten worden de dieren, de paarden, de koeien, het jongvee, de varkens en de kippen geveild.

Het is avond geworden en de meeste rommel van het boelhuis houden is alweer opgeruimd. De buren en de knechten zijn al naar huis. Een paar mannen die in de boomgaard hun roes hebben uitgeslapen zijn, nadat de avondkilte hen wakker heeft gemaakt, ook naar huis gegaan.

Arent loopt over het schemerige erf naar de deel. In vergelijking met anders is het daar onwezenlijk stil en ruikt het er vreemd. Hij hoort iets ritselen in het stro en ziet een kat voorzichtig rondsluipen, kennelijk op zoek naar een prooi. Er gaat iets door hem heen, de poes blijft hier maar hij is op weg naar een bestemming die hij nog niet kent.

Het avondduister vult de bijna lege kamer, de kinderen slapen rustig in hun bedstee. Met een roemer korenmostwijn zitten Arent en Maria aan de tafel. Hun laatste nacht op de hoeve “Agt is meer dan Duijzend”. Arent strekt zijn armen naar Maria uit en voorzichtig schuiven zijn handen haar muts naar achteren. Spelend met haar wegspringende krulletjes fluistert hij: ‘Meisje, m’n roosje, m’n kleur, fleur...’ Ze neigt zich naar hem toe en laat haar gezicht even in zijn handen rusten. Arent staat op en schenkt zich nog een roemer in, kijkt Maria aan en vult na haar oogbeweging ook haar glas bij. Maria streelt met haar vingertoppen over zijn hand die de kruik vasthoudt en zegt: ‘Arent, wij samen, het komt wel goed, op oom Claes kunnen we rekenen.’ Oom Claes, een broer van Arents vader, woont in Hasselt, een stad aan het Zwarte Water tussen Zwolle en Zwartsluis. Het boerenbestaan benauwt oom Claes in zijn jonge jaren zo, dat hij voor het zeemansleven kiest. Als zeeman komt hij vaak in Amsterdam, een stad die met alle handel en drukte hem elke keer opnieuw fascineert. Vooral bij de nog nieuwe winkel “Het Tabaksvat” aan de Geldersekaade gaat hij